

การศึกษาควรมุ่งสู่อะไร

17 กันยายน 2531

เรียน บ.ก.มคิชน

ทุกครั้งที่ได้ยินเสียงสะท้อนจากแต่ละมุม ปรากฏออกมาว่า เราจะต้องปรับรูปแบบการศึกษาให้สอดคล้องกันกับความต้องการของตลาด มันเหมือนมีอะไรมาสะกิดให้คิดถึงว่า ในขณะที่สังคมไทยกำลังมุ่งแก้ปัญหา นานาประการที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ซึ่งหลายคนรู้สึกว่ามีแนวโน้มทำให้ภาวะต่าง ๆ ที่อยู่ภายใน หดลงไปเรื่อย ๆ หากการศึกษาเอาแต่ตามกระแสไปเรื่อย ๆ ก็คงไม่มีโอกาสรับใช้สังคมได้อย่างถึงเป้าหมาย

ข้าพเจ้าห้วงหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง ในช่วงเช้าวันที่ 17 กันยายน 2531 ปรากฏข้อความที่น่าสนใจ ผมขอลอกเอามากล่าวสั้นคือ "ชาติชาย" สับการศึกษาและ ให้เด็กเข้าประกาศนียบัตร ซึ่งปัญหานี้ เราได้มีการพูดกันอย่างกว้างขวางในแวดวงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาว่า ในอดีตที่ผ่านมา การศึกษาของเราทำให้คนเรียนเพื่อมุ่งเอาปริญญา ไม่ใช่มุ่งแสวงหาความรู้ที่แท้จริง

เมื่อผู้นำประเทศปรารถนาออกมา จึงน่าจะช่วยเสริมพลังให้คนในแวดวงศึกษามีกำลังใจขึ้นมาบ้าง แต่พออ่านรายละเอียดซึ่งหนังสือพิมพ์รายงานไว้ โดยเฉพาะความตอนที่ว่า "เชิงระบบการศึกษาของไทยที่ไม่สนองตอบความต้องการของตลาดแรงงาน โดยเฉพาะการพัฒนาการอุตสาหกรรม เกี่ยวกับการชุกเจาะน้ำมันถึงกับต้องไปขอให้นักเรียนนายร้อย จปร. เลิกเป็นทหารออกมาทำ

ก่อนอื่น คงต้องตั้งคำถามก่อนว่า เราได้เงินจากใครบ้างมาใช้จ่ายเป็นค่าพัฒนาการศึกษาของชาติ และขณะนี้ ระบบสังคมไทยตกเป็นทาสรับใช้ใคร กับเขาเหล่านั้นอยู่ในฐานะอย่างไรในสังคมไทย ทุกวันนี้หลายคนที่ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองมากนัก คงพอจะรู้ได้บ้างว่า ระบบเศรษฐกิจของเราทำให้คนไทยได้เปรียบหรือเสียเปรียบสักซึ่งแค่ไหน

คงมีคำถามตามมาอีกว่า การศึกษาซึ่งได้งบประมาณจากภาษีอากรของคนไทยทั้งชาตินั้น ควรอยู่ในฐานะที่เป็นเพียงทาสรับใช้ เพียงเพื่อสนองตอบตลาดแรงงานซึ่งอยู่ในมือคนกลุ่มน้อยและได้โอกาสอยู่แล้วกระนั้นหรือ หรือควรจะมีมุ่งสร้างकुलดวงเพื่อให้ชีวิตไทยได้หลุดพ้นมาเป็นไทยนพื้นฐาน เสรีภาพที่แท้จริง

ซึ่งแนวคิดประการหลังนี้ น่าจะส่งผลสนองตอบให้เกิด "ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยคุณภาพชีวิตที่แท้จริง" ซึ่งคิดว่าเป็นสิ่งที่เราแต่ละคนปรารถนา เพราะในปัจจุบันก็มีการพูดกันอย่างกว้างขวาง เรื่อง "การพัฒนาคุณภาพชีวิต" ซึ่งคงจะไม่ได้หมายความว่า เราจะต้อง ฆีสุรชาติ ๆ ฆีมี ฆีเย่นและรถยนต์ราคาแพงใช้ แต่ภายในฐาน กลับเป็นหนี้เป็นสินพอกพูนยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ

ทุกวันนี้ ผมได้ยินหนาหูมากขึ้น โดยที่มีการปรารภกันทั่ว ๆ ไปว่า รุ่นหลานเรา ไม่ทราบว่าจะอยู่กันได้อย่างไร เพราะปัญหาครอบครัวที่วุ่นวายวิฤตซึ่งทำให้มองไม่เห็นภัยที่อยู่ในตนเอง มันมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ และแม้ใครมีเงิน ตลอดจนคิดว่า ตนเองจะไปอยู่เมืองนอกได้ชั่วลูกชั่วหลาน ชีวิตที่ซากรากเหง้าที่แท้จริง หากเป็นความพึงพอใจ ก็น่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว แต่การนำคนไทยทั้งชาติไปสู่วิถีทางเช่นนั้น คิดกันเอาเองเถอะ

ครับ ถ้าหากชีวิตไทยส่วนใหญ่เห็นทีเห็นงาม ก็เป็นการยอมรับสภาพที่กล่าวมาแล้ว คงพูดอะไรต่อไปอีกไม่ได้ เพราะหลักธรรมท่านก็ชี้ไว้ชัดแจ้งว่า "จงอยู่อย่างผู้ยอมรับสภาพความจริง" แต่หากขาดการทำหน้าที่อย่างดีที่สุด ก็คงต้องคิดไม่น้อยว่า เสียทีในการเกิดมาเป็นคน

ผมเข้าใจจากประสบการณ์ หากไม่ผิด ระบบการบริหารราชการไทยทั่ว ๆ ไป มันเกิดจาก ลูกน้องมักนำอะไร ๆ ซึ่งไม่ใช่ของตัวผู้ใหญ่มาราย้อมให้ หากเป็นเช่นนั้นจริงก็น่าเห็นใจคนเป็นผู้บริหารระดับสูง ๆ แต่ทำอะไรได้ครับ เมื่อเข้ามาเป็น ก็คงต้องถือเป็นบทเรียนไว้พัฒนาตนเองต่อไป หากมีความบริสุทธิ์ใจจริง

ผมเองได้กล่าวไว้แล้วแต่ก่อนต้น ๆ ว่า ได้ยินคำนี้มาแล้วหลายครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งมักจะมาจากกลุ่มคนในประเภทยึดคติระบบและวัฒนธรรมต่างชาติ ในประเด็นนี้จึงน่าจะทำให้เห็นภาพได้อีกภาพหนึ่ง และตั้งคำถามว่า มีคนประเภทไหน ที่ล้อมรอบผู้มีอำนาจอยู่ หากคำตอบกันเอาเองเถอะครับ จะได้เข้าใจและช่วยกันกลั่นกรองเอาแต่ของจริง ส่วนของที่ไม่ชอบมาพากล โดยหน้าที่ของประชาชน คงต้องช่วยกันหวังดีอย่างไม่นิ่งเฉย เพราะบ้านเมืองเป็นของเราทุกคน.

การศึกษาซึ่งสนับสนุนโดยชีวิตและหยาดเหงื่อของทุกคน จะได้ออกแก้ไข ให้เปลี่ยนแปลงจากการสนองตอบแก่คนกลุ่มน้อยและที่อยู่แล้ว ให้เปลี่ยนไปสนองตอบแก่คนกลุ่มใหญ่มากขึ้นเรื่อย ๆ

ผมไม่ได้หมายความว่า จะละเลยต่อการสนองตอบแก่คนในกลุ่มซึ่งที่อยู่แล้ว หากเข้าใจได้ว่า ฐานการศึกษาไม่ใช่วัตถุ แต่เป็นจิตใจ แม้เราจะผลิตคนออกไปรับใช้ในภาคซึ่งได้โอกาสอยู่แล้ว แต่เขาผู้เป็นผลผลิตจะต้องเข้าไปด้วยจิตสำนึกที่รองรับนิคชอบในการแก้ไข ไม่ใช่เข้าไปตามกระแสสังคมซึ่งมีโอกาสครอบงำเขาได้ตลอดเวลาหากดำเนินชีวิตอย่างประมาท และตกเป็นเหยื่อสิ่งล่อตาล่อใจ

หากคิดว่า จะเป็นการแก้ปัญหา "คนตกงาน" โดยหลักมันก็ต้องแก้ แต่ถ้าหากกำหนดฐานการแก้ผิดค่าน มันจะยิ่งหลุดไปใหญ่ นั่นคือ ควรคิดได้ว่า ปัญหาไม่ได้อยู่ที่คน ตก งาน แต่เป็นเพราะ "คนถูกผลิตออกมาให้ เกาะงาน" มันจึงเกิดเรื่อง "คนตกงาน" หลักพุทธธรรมท่านก็ชี้ไว้ชัดแจ้งว่า มีเกาะจึงมีตก ถ้าไม่เกาะมันก็ไม่ล้มตก การแก้ปัญหาคคนตกงานจึงต้องผลิตคนไม่ให้ยึดเกาะรูปแบบของงานซึ่งคนอื่นเขาทำแล้ว แต่ต้องคิดงานใหม่ได้อย่างเสรี และนี่แหละที่เป็นเหตุให้วงการศึกษามองหาเสรีภาพ ซึ่งหมายถึงเสรีภาพในการคิดได้เอง.

ระพี สาคริก